

HUDUDLARDA EKOTURIZMNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHDA EKOBOG' KONSEPSIYASINING AHAMIYATI

Xalilov Xabib Xamidovich

Navoiy davlat universiteti

Iqtisodiyot kafedrası o'qituvchisi, mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya

Mazkur tezisda hududlarda ekoturizmni innovatsion rivojlantirishning zamonaviy yo'nalishlari hamda ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy samaradorlikni ta'minlashda ekobog' konsepsiyasining o'rni tadqiq etilgan. Ekoturizm tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, biologik xilma-xillikni asrash, mahalliy aholi bandligini ta'minlash va hududlarning turistik jozibadorligini oshirishga xizmat qiluvchi istiqbolli yo'nalish sifatida baholangan. Navoiy viloyatining tabiiy-landshaft va rekreatsion salohiyatidan samarali foydalanish imkoniyatlari tahlil qilinib, ekobog'larni hududiy turizm infratuzilmasining innovatsion elementi sifatida shakllantirish taklif etilgan. Shuningdek, ekobog'lar orqali ekologik ta'lim, yashil texnologiyalar, mahalliy mahsulotlar ishlab chiqarish va ekoturistik xizmatlarni yagona tizimga birlashtirishning amaliy imkoniyatlari asoslangan.

Kalit so'zlar: ekoturizm, innovatsion rivojlanish, ekobog', yashil iqtisodiyot, turistik resurs, ekologik ta'lim, barqaror turizm, Navoiy viloyati, turistik infratuzilma.

Аннотация

В тезисе исследованы современные направления инновационного развития экотуризма в регионах и роль концепции экопарка в обеспечении экологической, экономической и социальной эффективности. Экологический туризм рассматривается как перспективное направление, способствующее рациональному использованию природных ресурсов, сохранению биоразнообразия, обеспечению занятости местного населения и повышению туристической привлекательности территорий. Проанализированы возможности эффективного использования природно-ландшафтного и рекреационного потенциала Навоийской области и предложено формирование экопарков как инновационного элемента региональной туристской инфраструктуры. Обоснованы практические возможности объединения экологического образования, зеленых технологий, производства местной продукции и экотуристских услуг в единую систему.

Ключевые слова: экотуризм, инновационное развитие, экопарк, зеленая экономика, туристские ресурсы, экологическое образование, устойчивый туризм, Навоийская область, туристская инфраструктура.

Annotation

This thesis examines modern approaches to the innovative development of ecotourism in regions and the role of the eco-park concept in ensuring environmental, economic, and social efficiency. Ecotourism is considered a promising direction that contributes to the rational use of natural resources, biodiversity conservation, local employment, and the enhancement of regional tourism attractiveness. The study analyzes opportunities for the effective use of the natural-landscape and recreational potential of Navoi Region and proposes the development of eco-parks as an innovative element of regional tourism infrastructure. The practical potential of integrating environmental education, green technologies, local product production, and ecotourism services into a unified system is substantiated.

Keywords: ecotourism, innovative development, eco-park, green economy, tourism resources, environmental education, sustainable tourism, Navoi Region, tourism infrastructure.

Bugungi kunda jahon turizm industriyasida ekologik mas'uliyat, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va barqaror rivojlanish tamoyillariga asoslangan turizm modellariga talab ortib bormoqda. Turizmning an'anaviy shakllaridan farqli ravishda ekoturizm tabiiy hududlarni muhofaza qilish, mahalliy aholining iqtisodiy manfaatdorligini oshirish va turistlarda ekologik madaniyatni shakllantirishni bir vaqtning o'zida ta'minlash imkoniyatiga ega.

O'zbekistonning tabiiy va madaniy resurslari ekoturizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega. Ayniqsa, cho'l va yarim cho'l landshaftlari, tabiiy qo'riqxonalar, noyob flora va fauna, tarixiy-madaniy obyektlar hamda rekreatsion hududlar ekoturistik mahsulotlarni diversifikatsiya qilish imkonini beradi.

Navoiy viloyati ushbu jihatdan alohida ahamiyatga ega. Hududning keng cho'l landshaftlari, tabiiy geografik xususiyatlari, muhofaza etiladigan tabiiy hududlari va turli turistik resurslari ekoturizmni innovatsion asosda rivojlantirish uchun muhim zamin yaratadi.

Ekoturizmning zamonaviy rivojlanish tendensiyasi uni faqat tabiiy hududlarga sayohat qilish shakli sifatida emas, balki **ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy manfaatlarni uyg'unlashtiruvchi hududiy rivojlanish modeli** sifatida qarashni talab etmoqda.

Shu nuqtayi nazardan, ekobog'larni tashkil etish hududlarda ekoturizmni innovatsion rivojlantirishning amaliy mexanizmlaridan biri bo'lishi mumkin.

Ekobog' – tabiiy landshaft va biologik xilma-xillikni saqlash, ekologik ta'lim va targ'ibot olib borish, rekreatsiya va turistik xizmatlarni tashkil etish hamda mahalliy aholining iqtisodiy faolligini qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan ekologik makondir. Ekobog'ning oddiy istirohat bog'idan asosiy farqi uning ekologik funksiyasining ustuvorligidadir. Bunday hududlarda mahalliy o'simlik turlarini ko'paytirish, landshaftni tabiiy xususiyatlarini saqlash, suvni tejovchi texnologiyalarni joriy etish, chiqindilarni saralash, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish va ekologik ma'rifat tadbirlarini tashkil etish mumkin.

Navoiy viloyati sharoitida ekobog' konsepsiyasini joriy etish bir nechta vazifalarni bir vaqtning o'zida hal etishga xizmat qiladi.

Birinchidan, **ekologik vazifa** amalga oshiriladi. Mahalliy flora va fauna vakillarini saqlash, ko'kalamzorlashtirish, ekologik muvozanatni yaxshilash va aholining tabiatga mas'uliyatli munosabatini shakllantirish imkoniyati yaratiladi.

Ikkinchidan, **turistik vazifa** ta'minlanadi. Ekobog'lar hududning turistik mahsulotini diversifikatsiya qilib, sayyohlar uchun yangi marshrut va xizmatlarni shakllantirish imkonini beradi. Ekologik sayrlar, tabiatni kuzatish, foto-turizm, ekologik ta'lim dasturlari, mahalliy hunarmandchilik va gastronomik xizmatlarni yagona turistik paketga birlashtirish mumkin.

Uchinchidan, **iqtisodiy vazifa** yuzaga keladi. Ekobog' atrofida kichik tadbirkorlik subyektlari, oilaviy tadbirkorlik, hunarmandchilik, mahalliy oziq-ovqat mahsulotlarini sotish va turistik xizmat ko'rsatish faoliyatini rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlar paydo bo'ladi. Bu esa hududda yangi ish o'rinlari yaratish va mahalliy aholining daromadlarini oshirishga xizmat qiladi.

To'rtinchidan, **ijtimoiy-ma'rifiy vazifa** amalga oshiriladi. Ekobog'lar maktab o'quvchilari, talabalar, mahalliy aholi va turistlar uchun ekologik ta'lim maydoniga aylanishi mumkin. Ayniqsa, ekologik ekskursiyalar, amaliy mashg'ulotlar va tabiatni muhofaza qilishga qaratilgan tadbirlarni tashkil etish yoshlarning ekologik madaniyatini oshirishga yordam beradi.

Ekobog' konsepsiyasining yana bir muhim jihati – **yashil texnologiyalarni turizmga integratsiya qilish** imkoniyatidir. Masalan, quyosh panellari, yomg'ir suvini yig'ish tizimlari, tomchilatib sug'orish, chiqindilarni alohida yig'ish va qayta ishlash, energiya tejamkor yoritish tizimlaridan foydalanish ekobog'ning ekologik samaradorligini oshiradi.

Shuningdek, ekobog' hududida **raqamli turizm texnologiyalaridan** foydalanish ham maqsadga muvofiq. QR-kodlar orqali o'simlik va hayvonot dunyosi haqida ma'lumot berish, elektron xaritalar, audio-gidlar, virtual ekskursiyalar va mobil ilovalarni joriy etish turistlarning hudud bilan interaktiv tanishish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Ekobog' konsepsiyasini quyidagi o'zaro bog'langan tizim asosida tashkil etish maqsadga muvofiq: **Tabiiy resurslar → Ekobog' → Ekologik ta'lim → Turistik xizmatlar → Mahalliy tadbirkorlik → Yangi ish o'rinlari → Hududiy daromad → Tabiatni muhofaza qilish.**

Mazkur zanjir ekoturizmning iqtisodiy samarasi bilan ekologik manfaatlarini birlashtiradi. Turistlardan olinadigan daromadlarning muayyan qismini tabiiy resurslarni muhofaza qilish, ko'kalamzorlashtirish va ekologik loyihalarni moliyalashtirishga yo'naltirish mumkin.

Shu bilan birga, ekobog'larni tashkil etishda hududning tabiiy imkoniyatlari, suv resurslari, landshaft xususiyatlari va ekologik yuklama darajasini hisobga olish zarur. Ekoturizmning asosiy maqsadi turistlar sonini cheksiz oshirish emas, balki **tabiiy resurslarga minimal salbiy ta'sir ko'rsatgan holda yuqori qo'shilgan qiymat yaratishdan** iborat bo'lishi lozim.

Navoiy viloyatida ekobog'larni rivojlantirishni hududning mavjud turistik obyektlari bilan integratsiyalash ham muhim. Bunda ekobog' alohida turistik obyekt sifatida emas, balki hududning boshqa tabiiy va madaniy obyektlarini bog'lovchi **turistik klaster elementi** sifatida shakllantirilishi mumkin.

Amaliy takliflar

Tadqiqot natijasida hududlarda ekoturizmni innovatsion rivojlantirish uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Navoiy viloyatining tabiiy-rekreatsion salohiyatidan kelib chiqib, **ekobog'larni tashkil etish bo'yicha hududiy konsepsiya** ishlab chiqish.
2. Ekobog'larda quyosh energiyasi, tomchilatib sug'orish, chiqindilarni saralash va qayta ishlash kabi **yashil texnologiyalarni** keng joriy etish.
3. Ekobog'larni mahalliy hunarmandchilik, gastronomik turizm va ekologik mahsulotlar bilan bog'lash orqali **mahalliy turistik qiymat zanjirini** shakllantirish.
4. Ekobog'larda ekologik ta'lim markazlari va interaktiv ekspozitsiyalar tashkil etish.
5. QR-kod, elektron xarita, audio-gid va mobil ilovalardan foydalanib, **raqamli ekoturistik xizmatlarni** rivojlantirish.
6. Ekobog' faoliyatida mahalliy aholi va tadbirkorlik subyektlarining ishtirokini kengaytirish orqali yangi ish o'rinlari yaratish.
7. Ekobog'larni Navoiy viloyatining boshqa turistik obyektlari bilan bog'lovchi **yagona ekoturistik marshrutlarni** ishlab chiqish.

Xulosa qilib aytganda, ekoturizmni innovatsion rivojlantirish hududlarning tabiiy resurslaridan iqtisodiy manfaat olish bilan birga ularni muhofaza qilishning

samarali mexanizmini shakllantirish imkonini beradi. Ushbu jarayonda ekobog'lar ekologik, turistik, iqtisodiy va ijtimoiy funksiyalarni birlashtiruvchi innovatsion hududiy infratuzilma elementi sifatida namoyon bo'ladi.

Navoiy viloyatida ekobog'larni tashkil etish orqali tabiiy resurslarni muhofaza qilish, turistik xizmatlar turini kengaytirish, mahalliy aholining bandligi va daromadlarini oshirish, ekologik ta'limni rivojlantirish hamda yashil texnologiyalarni amaliyotga joriy etish imkoniyatlari kengayadi.

Shu sababli ekobog' konsepsiyasini hududiy ekoturizmni rivojlantirishning **tashkiliy-iqtisodiy va innovatsion mexanizmining tarkibiy elementi** sifatida shakllantirish Navoiy viloyatida barqaror turizmni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining turizm sohasini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
2. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va iqlim o'zgarishi milliy qo'mitasining ekologik turizm va muhofaza etiladigan tabiiy hududlarga oid materiallari.
3. UN Tourism. Sustainable Tourism and Ecotourism Development Materials.
4. The International Ecotourism Society. Ecotourism Principles and Guidelines.
5. UN Environment Programme. Sustainable Tourism and Green Economy Materials.
6. Weaver D. *Ecotourism*. Wiley.
7. Fennell D.A. *Ecotourism*. Routledge.
8. Buckley R. *Ecotourism: Principles and Practices*. CABI.
9. Hududiy turizm va ekologik rivojlanish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar va statistik ma'lumotlar.